

Toimittaja Risto Jussila. Puh. 040 5119256, sähköposti risto.s.jussila@gmail.com.
 Historian Ystävien Liiton kotisivut <http://www.historianystav.fi>. Paino: Forssa Print.

Historiattomuus Historian Ystävien Liiton perustamisen taustalla

■ Historia ei tunnu herättävän mielenkiintoa missään piireissä. Katseet suuntautuvat yleensä huomiseen päivään, ja aineellisuuden riennon näyttävän päässeen voitolle. Nuoriso suorastaan halveksi miltei kaikkia historiallisia muistoja, ne kun muka osoittavat, että Suomen kansalle sen historia on ollut häpeäksi, vähemmän kunniakas.

Opettajakuntaankaan ei ole voinut luottaa. Historian opettajat eivät ole tilanneet Historiallista Aikakauskirjaa huolimatta sen yleistajuudesta, ja kansalaisten luettavasta sisällöstä.

Tuntuuko tutulta? Nämä edelliset jossain määrin yksinkertaistetut lauseet ovat **Reino Kuusen** 40 vuotta sitten Historiallisessa Aikakauskirjassa kirjoittamasta lyhyestä Historian Ystävien Liiton historiasta. Alkuperäinen pohjateksti oli Historiallisen Aikakauskirjan päätoimittajana 90 vuotta sitten toimineelta professori **U. L. Lehtoselta**. Mainittakoon, että hän oli valtioneuvos **J. R. Danielson-Kalmarin** vävy.

Tietty herraseurue päätyi uuden yhdistyksen perustamiseen. Säätöehdotus laadittiin, ja niinpä 11. huhtikuuta 1926 Helsingin Säätösalossa pidettiin Historian Ystävien Liiton perustava kokous. Paikalle oli kutsutti "tunnetusti historiaa harrastavia kansalaisia." Kutsulistalla oli melkoinen määrä yhteiskunnan kermaa: tasavallan presidentti **Lauri Kristian Relander**, presidentti **K. J. Ståhlberg**, kenraali **Mannerheim**, senaattori **Svinhufvud**, puhemies **Virkunen** ja yliopiston kansleri **Suolahti**. Muut 209 kutsuttua saivat säännöt ja kaksi kappaletta pääsykortteja.

Liitto perustettiin ja sen puheenjohtajaksi valittiin koko hankkeen puu-

hamiehenä toiminut valtioneuvos **J. K. Paasikivi**. Liittoa voidaan alkuvuosikymmeninä pitää melkoisena herraseurueena. Niin liiton hallitukseen kuin valtuuskuntaankin valittiin yhteiskunnan tukipylväitä. Perustajina oli niin porvaripuolueiden kuin sosiaalidemokraattienkin edustajia. Tätä pidettiin hyvänä asian liiton tulevalle toiminnalle.

Alusta alkaen liiton tehtävänä oli edistää kotimaisen ja yleisen historian tutkimista ja tuntemista, kohottaa kansalaisissa historian harrastusta ja tukea muuta samaa tarkoittavaa työtä. Nämä periaatteet ovat jokseenkin voimassa vieläkin. Jo pitkään on liiton keskeisenä tavoitteena ollut Historiallisen Aikakauskirjan tukeminen.

Liiton ensimmäinen vuosijuhla pidettiin 10. joulukuuta 1926 Säätösalossa. Vuosijuhlaesitelmän piti professori **Väinö Voionmaa** aiheesta "Suomen kaupunkien synty". Lisäksi ohjelmassa oli arvokkaita musiikkiesityksiä. Pitkään liiton vuosikokous pidettiin vuosijuhlan yhteydessä.

J. K. Paasikivi johti liittoa 20 vuotta. Hän olisi ehkä ollut halukas toimimaan puheenjohtajana pidempäänkin, mutta vuonna 1946 hänelle tuli este: hänet valittiin tasavallan presidentiksi.

1930-luvulla liiton toiminta oli alamaissa, kuten niin monen muunkin järjestöt toiminta. Osanotto vuosikokouksiin oli laimeaa, joten vuonna 1932 luovuttiin arvokkaasta taiteellisesta ohjelmasta vuosikokouksessa. Vuonna 1933 vuosikokouksessa oli paikalla neljä jäsentä, kahtena seuraavana vuonna viisi ja vuonna 1936 enää kolme. Onneksi tästä lamakaudesta on päästy eroon.

Kuitenkin liiton talous oli 1930-luvun loppupuolella vankalla pohjalla. Keskeistä tämän taustalla oli, että Paasikivi ja hänen johtamansa Kansallispankki lahjoittivat usein melkoisia summia liiton toiminnan tukemiseen.

Liitossa on kautta aikain noudatettu tapaa, että liiton puheenjohtaja on historiaa harrastava ja huomattavassa yhteiskunnallisessa asemassa oleva kansalainen. Varapuheenjohtajana on ollut tunnettu ja arvostettu historian tutkimuksen ammattilainen. Näin on nytkin.

Vuodesta 1973 liitto ei ole saanut minikäänmoista valtionapua.

RISTO JUSSILA

J. K. Paasikivi johti Historian Ystävien Liittoa 20 vuotta

Jatkaako Historian Ystävä ilmestymistään?

■ Kuluva vuoden Historian Ystävän neljäs numero on viimeinen minulle – siis tekijänä. Viisi vuotta tulee täyteen lehden toimittajana. Jo ennalta olin miettinyt, että viisi vuotta voisi olla sopiva aika.

Myönnän, etten ole ollut tyytyväinen tuloksiin. Osittain syynä on varmasti rajallinen ammattitaitoni. Jos sanon suoraan, niin olen kyllä odottanut hieman aktiivisempaa linjaa lukijoilta.

Olen jo pitkään miettinyt, että onko Historian Ystävän tapainen lehdyskään enää mikään tiedotuslehti, kuten sen pitäisi olla. Nykyaikana sähköpostiviestitkin alkavat jo olla menneen talven lumia. Olen kyllä siinä mielessä teemakeskisarjalainen, että some ei kiinnostaa. Joku on viisaasti sanonut, että some ei ole sosiaalista eikä mediaa. Myönnän myös sen, että läheskään kaikilla Historian Ystävään liiton jäsenillä ei ole tietokonetta ja siten sähköpostia.

Otetaanpa yksi esimerkki tiedottamisen vaikeudesta lehdessä. Aiemmin olisin mieluummin kertonut Lahdessa pidettävän kesäisen historiaseminaarin

aiheista. Ongelmana oli kuitenkin Historiallisen aikakauskirjan painoaikataulu. Ystävään ei voinut kirjoittaa seminaarin aiheista, koska seminaari oli jo ohi silloin, kun lehti ilmestyi. Luonnollisestikaan seminaarin sisällöstä ei voinut kertoa mitään, koska lehden ilmestyessä sitä ei ollut vielä pidetty tai koska se oli juuri pidetty. Tätä voisi kutsua negatiiviseksi kehäpäätelmäksi.

Olen myös yrittänyt kuulostella lukijoiden mielipiteitä lehden suunnasta. Täytyy valitettavasti todeta, että juuri mitään ei ole kuulunut.

Mitä mieltä te lukijat olette lehden tulevaisuudesta? Nyt on oiva tilaisuus ottaa kantaa asiaan. Kommentit voi lähettää joko minulle tai liiton toimistoon.

Toisaalla tässä lehdessä kerron lyhyesti Historian Ystävään liiton alkuvaiheista. Jo 90 vuotta sitten oltiin huolissaan ihmisten historiatonmuudesta. Opettajatkaan eivät tilanneet Historiallista Aikakauskirjaa!

Löytyykö ketään innokasta jatkamaan Ystävän toimittamista?

RISTO JUSSILA

Suomalainen tiedekirjallisuus avoimeksi verkkoon

■ Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Helsingin yliopiston kirjaston pilotihanke kirjastokonsortio Aleksandria toteutuu. Aleksandria on hanke, jossa tuodaan suomalaista tiedekirjallisuutta verkon kautta avoimesti kaikkien luettavaksi.

Kirjastokonsortio Aleksandria on uusi suomalaisen tiedekirja-ekosysteemin tarkoitettu avointen tiedekirjojen rahoitusmekanismi. Siinä sovelletaan kansainvälisesti onnistunutta esimerkkiä suomalaisen järjestelmään. Hankkeessa on perehdytty avoimen monografian julkaisuprosessiin sekä kustantajan, kirjoittajan että kirjaston näkökulmasta.

Aleksandrian korostetaan tarjoavan kirjastoille ja kustantamoille erinomaisen tavan yhdessä edistää avointen

kotimaisten tiedekirjojen verkkojulkaisemista. Mallissa kustantamot tarjoavat suomenkielistä tiedekirjapakettia konsortiolle, joka sitoutuu maksamaan paketista julkaisumaksun. Tämä maksu jakaantuu tasan kaikkien osallistuvien kirjastojen kesken.

Pilottikierroksen seitsemän kirjasto hankkivat nyt avoimeksi 10 laadukasta SKS:n kustantamaa kotimaista tiedekirjaa. Teokset julkaistaan avoimesti verkossa avoimen lisenssin alla, ja ne tarjotaan kaikille lukijoille vastikkeetta.

Avoimuudesta hyötyvät niin tutkijat, yliopistot ja tutkimuslaitokset, tutkimusrahoittaja kuin koko kansalaisyhteiskunta. Kirjastoille avoimen julkaisemisen edistäminen on keino parantaa tieteellisen tiedon saavutettavuutta.

Vuoden arkistoteko -palkinto Ylälle

■ Arkistojen päivän toimikunta on valinnut yksimielisesti Vuoden arkistoteon saajaksi tänä vuonna Yleisradion hankkeen, jossa se luovutti Lauantain toivotut levyt -kirjekokoelmansa Musiikkiarkisto JAPAan. Lauantain toivotut levyt on Yleisradion vanhin yhtäjaksoisesti jatkunut ohjelma, ja se oli 1960-luvun alkuun asti ainoa radio-ohjelma, jossa soitettiin taidemusiikin lisäksi myös populaarimusiikkia. Nyt luovutettu laaja ja yhtenäinen kirjekoelma sisältää kuulijoiden toivekirjeitä vuosilta 1935–2013.

Kokoelma tarjoaa tutkijoille kulttuurihistoriallisesti merkittävän aineiston, joka avaa maailmaa musiikkitoiveiden takaa. Kirjekokoelmaa pidetään monitieteisesti kiinnostavana kokonaisuutena, jota voidaan tarkastella esimerkiksi musiikintutkimuksen, kielitieteen, mediatutkimuksen ja kansanperinteen näkökulmasta.

Ylen äänilevystön perustaja ja johtaja Alvar Andström näki arvokkaana toivekirjeiden säilyttämisen ja tarjoamisen tutkimukselle. Hänen mukaansa kirjeet olivat autenttista todistusaineistoa kansan musiikkimausta, mutta niillä oli myös todistusarvoa siinä, että soitetut toiveet todella olivat kuuntelijoiden toiveita. Yleisradio on toteuttanut ja kunnioittanut Andströmin toivetta luovuttamalla kirjekoelman Musiikkiarkisto JAPAan.

Arkistojen päivän toimikunta julkisti Vuoden arkistoteon jo kolmannentoista kerran. Vuoden arkistoteon nimeäminen liittyy Pohjoismaiseen Arkistojen päivään, jonka tarkoituksena on saada arkistot ja niiden toiminta kansalaisten tietoisuuteen sekä korostaa niiden roolia vapaan pohjoismaisen yhteiskuntamuodon säilyttäjinä ja edistäjinä. Vuonna 2016 Arkistojen päivän teemana on sananvapaus.

Tuomiojan päiväkirjat raivostuttavaa ja ”fascinoivaa” luettavaa

■ Voiko kenenkään vanha päiväkirja olla niin mielenkiintoinen, että sitä viitsisi toisissaan lukea? Muistan ajatelleeni näin, kun tartuin **Erkki Tuomiojan** päiväkirjojen ensimmäiseen osaan. Epäröivä asenteeni oli kuitenkin jokseenkin turha, sillä teksti vei mennessään.

Näin ollen päiväkirjojen toinen osa *Luulin olevani aika piruileva* (Tammi) oli jo toiveita herättävä. Tätä kirjoittaessani olen päässyt lähes puoliväliin, eikä ole tarvinnut pettyä tälläkään kertaa.

Teokseen on kirjattu päiväkirjamerkinnot vuosilta 1995–97. Tekstiä on lyhennetty, mutta kirjasta ei tarkkaan selviä, mitä on jätetty pois. Joka tapauksessa päiväkirjamerkinnot kertovat Tuomiojan ajatuksista noina vuosina. On eri asia, onko hän kaikissa asioissa edelleen samaa mieltä.

Kummassakin kirjassa huomio kiinnittyy ns. konnagalleriaan. Ensimmäisen osan ykköspahis oli selvästi **Kalevi Sorsa**. Kakkosena tulikin **Martti Ahtisaari**. Ei voi välttyä ajatukselta, että Tuomioja oli Ahtisaaren kannattajajoukoissa vain estääkseen Sorsan kuningastien.

Toisen osan ykköspahis on – ainakin tähän asti lukemani perusteella – **Paavo Lipponen**. Tiesin kyllä, etteivät Tuomioja ja Lipponen olleet mitään hyviä kaveruksia. Minulle tuli kuitenkin yllätyksenä Tuomiojan ilmeisen syvä vastenmielisyys Lipposta kohtaan. Päiväkirjan mukaan myös suuri osa SDP:n eduskuntaryhmästä ja puoluejohdosta oli Lipposta vastaan. Kuitenkin Lippolla oli vielä enemmän kannattajia kuin vastustajia.

Tuomioja syyttää Lipposta yksinvaltiudesta ja oikeistolaisuudesta. Hän arvioi Lipposen asettuneen kokoomuksen keskilinjalle oikealle puolelle. Puolueoverit ja vieläpä saman vaalipiirin puolueoverit ovat näin ollen selvästi Tuomiojan silmissä pahimpia vastustajia.

Hyviksi päiväkirjassa ovat sen sijaan vihreät. Hän tuntuu olleen paljon teke-

misissä etenkin **Osmo Soininvaaran** kanssa. Myös **Heidi Hautala** ja **Tuija Brax** tuntuvat läheisiltä. Päiväkirjan sivuilla Tuomioja leikittelee ajatuksella siirtyä vihreisiin. Tuskin hän sentään oli toisissaan. Juttelin marraskuun alussa päiväkirjasta Soininvaaran kanssa. Hän muistutti, että kolmannessa osassa hänen ja Tuomiojan suhde voikin jo muuttua toiseksi.

Päiväkirjamerkintöjen kiinnostavuutta lisää se, että olin toimittajana seuraamassa monia päiväkirjan aiheita. Jälkeenpäin oikeastaan nolottaa, kuinka vähän silloin tiesin käsittelyistä asioista. Toimittajat eivät päässeet päättäjien pöytiin. Ainakin minä olin monta kertaa ulkona kuin lumiukko.

Suorastaan hämmästyttää ja hengästyttää Tuomiojan aktiivisuus. Hän oli tiiviisti mukana eduskuntatyössä ja puolue-elimissä. Helsingin kunnallispolitiikka vei oman aikansa. Elannon hallintoneuvoston puheenjohtajana hän oli aitiopaikalla seuraamassa ”punapäätöman” vaikeuksia. Osan ajasta vei myös muut luottamustehtävät. Hyvin usein eri kokousten välillä hän ehti käydä lenkillä. Eikä missään tapauksessa pidä unohtaa hänen lukeneisuuttaan. Hänellä oli jatkuvasti joku tuore kirja luettavanaan.

Puhuin kerran yhden ministerin kanssa lukuharrastuksista. Kysyin, min-kämoista kirjallisuutta hän lukee. Vastaus oli hämmästyttävä. Hän ei ollut aikoihin ehtinyt lukea yhtään kirjaa. Kaikki vapaa-aika kului erilaisten muistoiden lukemisessa. Hohhoijaa.

Hymy nousee huulille, kun lukee Tuomiojan luonnehdintaa jostain ulkomaisesta besserwisseristä. Peiliin katsomalla voisi löytää myös samantapaisia piirteitä.

Ei voi muuta kuin suositella Tuomiojan kirjaa kaikille 1990-luvun poliitikasta kiinnostuneille. Teksti on välillä todella raivostuttavaa. Välillä taas se on – siteeraamalla erään tunnetun professorin sanontaa – suorastaan ”fascinoivaa”.

RISTO JUSSILA

Suomenhevonenkin pääsi Historiapäivien ohjelmaan

■ Suomalaiset Historiapäivät tarjoaa helmikuussa jälleen tuhdin annoksen historiaa. Erityisen miellyttävä yllätys on, kun tällä kertaa tarjolla mm. suomenhevosen historiaa. Tämä on aihe, josta ei joka päivä kuulekaan. Maitokaan ei päivillä unohdeta.

Vanhaan tapaan toisen päivän ohjelma niin monipuolista, että on vaikea valita mieleisensä aihe. Yleensä aina jälkeenpäin harmittaa, että miksi en mennyt kuuntelemaan tuota tai tuota aihetta. Tärkeintä kuitenkin lienee, että ohjelmassa on valinnanvaraa.

Ensimmäisenä päivänä keskitytään vanhaan tapaan yhteen aiheeseen. Tällä kertaa pohdinnan aiheena ”historia ja kaunokirjallisuus”. Puheenvuoron tästä aiheesta pitää kirjailija Jari Tervo. Häntä kuultiin jo liiton vuosijuhlassa. Samana päivänä julkistetaan myös Vuoden Historiateos ja kunniamaininnan saajat.

Historiapäivät järjestetään perjantaislauantaihin 10.–11. helmikuuta Lahden Sibeliusallossa. Tarkka ohjelmaa tulee Historiapäivien nettisivuille vuodenvaihteen tienoilla.

Onko Japaniin lähtijöitä?

■ Historian Ystävään Liitolla on tarkoitus tehdä ensi vuonna kaukomatka Japaniin. Liiton toimisto on lähettänyt sähköpostin omistaville liiton jäsenille kyselyn jäsenen kiinnostuksesta. Ennakoilmoitusta tarvitaan, jotta matka todella toteutuisi.

Matkan on määrä toteutua ensi vuoden marras-joulukuun vaihteessa. Jos matka toteutettaisiin keväällä kirsikankukkien aikaan, hintaan olisi tullut roima lisäys.

Matka kestää kymmenen päivää. Sen aikana nähdään mm. Kioto, Nara, Hiroshima ja Tokio. Asiantuntevat oppaat esittelevät merkittävimpiä historiallisia kohteita. Majutus on Kiotossa ja Tokiossa. Vastuullisena matkatoimistona on aiemmista kaukomatkoista tuttu Olympia-matkat.

Lisätietoja voi kysyä liiton toimistosta.

Kimmo Rentola, Stalin ja Suomen kohtalo (Otava)

■ Suomen ja Neuvostoliiton/Venäjän historian tutkimisessa ehdottomana edellytyksenä on venäjän kielen taitaminen. Se ei kuitenkaan mitenkään riitä. Täytyy osata tiet alkuperäislähteille ja valtavasta massasta pitää löytää oikea ja luotettava lähde. Vasta sitten on päätelmien vuoro.

Professori **Kimmo Rentola** on jälleen onnistunut näiden keksimieni omatekoisten ehtojen täyttämässä. Hänen uusin teoksensa *Stalin ja Suomen kohtalo* (Otava) osoittaa, että Rentolalla on kyky löytää sinänsä tutuista aiheista uusia näkökulmia ja uusia tulkintoja.

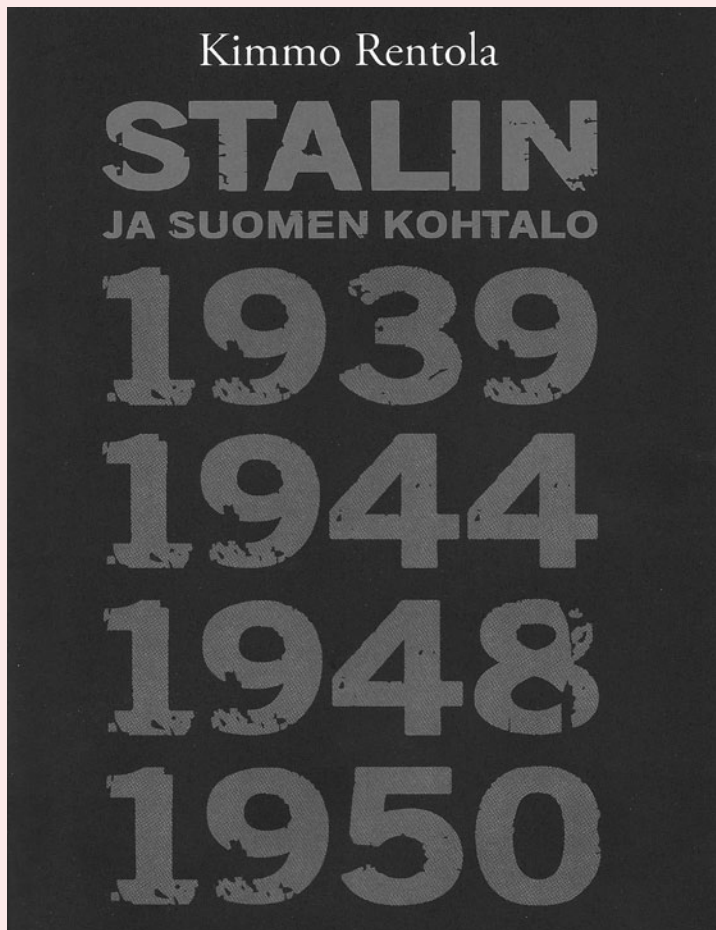
Rentola tarkastelee teoksessaan pääasiassa kolmea vaihetta Suomen ja Neuvostoliiton suhteissa: talvisodan päättymistä, jatkosodan päättymistä ja vuoden 1948 tilannetta. Neuvostodiktattori **Josif Stalin** oli käynyt Suomessa kahdesti, mutta mitään erityistä suhdetta Suomeen ei ollut syntynyt. Talvisota muutti tilanteen.

Rentola kertoi kirjan julkistustilaisuudessa, että suhteessa Suomeen Stalin lisäsi kaasua mutta pian hän käytti jarrua. Stalininkin silmissä suomalaiset osoittivat talvisodassa kykyä vastustaa hyökkääjää. Tämäkään ei kerro mitään lopullista Stalinin halusta tehdä rauha. Kansainvälinen tilanne oli vuonna 1940 muuttumassa. Todellinen vaara syntyi siitä, kun länsivallat uhkasivat Neuvostoliitolle olennaisia Bakun öljykenttiä. Puiset poraustornit olisivat olleet melko helppo kohde pommituslennoille.

Tässä yhteydessä Rentola torjui jälleen myytiksi nousseen lauseen, että Suomi jäi yksin talvisodassa. Länsimaiden uhan ansiosta Suomi ei todellakaan ollut yksin.

Myös vuoden 1944 rauhanteossa korostui, että Suomi oli kova päkinä Neuvostoliitolle. Kesällä ja alkusyksystä 1944 Suomea suojasivat miehitykseltä geopoliittinen sijainti ja sotilaallinen kestävyys sekä suursodan yleisilanteen nopea muuttuminen. Suomen puolelta ratkaiseva toimija oli tuossa vaiheessa marsalkka **Mannerheim**.

Stalin joutui antamaan periksi, ja Suomi säästy jälleen miehitykseltä. Se merkitsi yhteiskunnan instituutioiden,

valtion ja sen voimankäytön sekä poliittisen kentän ja median poikkeuksellista jatkuvuutta. Suomessa kansan suuri enemmistö näki valtion ja yhteiskunnan ominaan eikä pitänyt niiden puolustamista toivottomana. Näin Suomi muistutti enemmän Ruotsia kuin sotaan hävinneellä puolella osallistuneita tai miehitytyksi joutuneita maita.

"Tässä yhteydessä ei tarvitse paneutua siihen, oliko Suomi enää talvisotakunnonssa, riittää että neuvostojohto uskoi sen mahdolliseksi", kirjoittaa Rentola.

Tapahtumat vuonna 1948 osoittavat, että kommunistien valtaannousu oli Stalinille vain B-suunnitelma. Stalinin tavoitteena oli saada aikaa Suomen kanssa samanlainen sotilaallinen sopimus kuin Itä-Euroopan maiden kanssa. Suomi ei **J. K. Paasikiven** johdolla kuiten-

kaan moiseen suostunut, joten Stalinin piti jarrutella. Syntyi yya-sopimus, joka poikkesi muista ystävyyssopimuksista.

Rentola kirjoittaa, että myöhemmin tuli tavaksi korostaa yya-sopimuksen vakautta ja pysyvyyttä. Hän kuitenkin päätelee, että Stalin ei nähnyt sopimusta niin, vaan toistaiseksi tehtynä välipuheena, jonka varsinainen arvo punnittaisiin kriisitilanteessa. Sopimuksella merkittiin etupiiri, ei sen enempää.

Rentolan teoksen tiiviyyttä ja jopa lyhyyttä on ehditty kiitellä. Yhtenä synnä tähän tiiviyyteen on, että hän ei käsittele "turhia" aiheita. Monessa kohdassa hän korostaa, että tätä tai tätä aihetta on käsitelty jo aiemmin niin perusteellisesti, ettei siihen ole syytä enää puuttua.

RISTO JUSSILA